

NOVA MONOGRAFIJA O JEZIKU/JEZICIMA U BOSANSKOHERCEGOVAČKOM ZAKONODAVSTVU

Emira Mešanović-Meša: *Trojezičnost u bosanskohercegovačkom zakonodavstvu* (Biblioteka Bosnistika, Monografije, knjiga 29, Slavistički komitet, Sarajevo, 2025, ISBN: 978-9958-648-40-3)

UDK: 328.34(497.6)*81

DOI: 10.15291/csi.4913

Poznato je da je jezična situacija u Bosni i Hercegovini ne samo specifična nego i veoma složena. Ona je rezultat krupnih historijskih i političkih previranja prisutnih još od vremena zajedničkog standardnog jezika – srpskohrvatskog/hrvatskosrpskog – uz koji su postojala i dva standardnojezička izraza – bosanskohercegovački i crnogorski. Raspadom Jugoslavije jezičko pitanje nekadašnjih nasljednika zajedničkog standardnog jezika nije moglo biti jednostavno riješeno. Za razliku od Srbije i Hrvatske u kojima je to pitanje riješeno relativno prosto – službenim jezicima proglašeni su srpski i hrvatski, multietnička BiH Dejtonskim mirovnim sporazumom definirana je kao država s tri konstitutivna naroda čiji su službeni jezici bosanski, hrvatski i srpski. Međutim, zajednička organska osnova ovih varijanti, koje imaju ishodište u zajedničkom standardizacijskom procesu u 19. stoljeću, ide u prilog sociolingvističkom tumačenju o fenomenu poznatom kao policentrični standardni jezik čija se standardizacija nakon raspada Jugoslavije odvija u više centara. Stoga danas možemo govoriti o četiri standardne varijante ovoga policentričnog jezika: bosanskom, hrvatskom, srpskom i crnogorskom, pri čemu prve tri varijante imaju ulogu službenih jezika u BiH. Naravno, pored različitih imena, u ove četiri varijante ugrađene su nacionalne jezičke specifičnosti zajednica koje se njima služe. Međutim, stanje u BiH utoliko je složenije zbog toga što se, za razliku od razgovornog jezika u kojem se prepliću i prožimaju jezičke odlike koje bismo pojednostavljeno mogli nazvati *zapadnim* i *istočnim*, u službenoj upotrebi, u skladu sa zakonodavno-pravnim ustrojstvom BiH, svi dokumenti pišu na trima službenim jezicima, što je jedna od specifičnosti BiH u širim okvirima.

U svjetlu ovoga, knjiga E. Mešanović-Meša pod naslovom *Trojezičnost u bosanskohercegovačkom zakonodavstvu* višestruko je korisna jer dolazi iz pera autorice koja je vrstan poznavalac stanja službenih jezika u BiH. Naime, u svojim dosadašnjim

istraživanjima Mešanović-Meša objavila je zamašan broj radova i studija o ovoj problematici analizirajući različite aspekte ovih dokumenata. Naročito se ističe studija *Jezik u bosanskohercegovačkom zakonodavstvu* (2019) kao najznačajniji doprinos proučavanju jezika službenih dokumenata. Stoga je riječ o autorici koja je najpozvanija da ponudi praktična rješenja koja mogu olakšati proces jezičke adaptacije službenih dokumenata, a upravo knjiga koju ovdje prikazujemo iz jednog posve novog ugla analizira stanje u trima jezičkim varijantama odabranih dokumenata.

Knjigu čini ukupno osam poglavlja: pored uvodnog poglavlja, zaključka, sažetaka, indeksâ i literature, šest poglavlja donosi jezičku analizu odabranih dokumenata.

U uvodu autorica tvrdi da je jezička situacija u Bosni i Hercegovini danas drugačija od one u ostalim državama nasljednicama bivše Jugoslavije (za historiju jezika u Bosni, v. u radu Ovčina i dr. 2021). Dok je drugdje bilo moguće povezati naziv jezika s nazivom zemlje, to nije bilo moguće u slučaju u Bosni i Hercegovini zbog složene etničke raznolikosti (str. 11). Takvo stanje je i u Crnoj Gori, gdje dio tamošnjih govornika ne povezuje automatski naziv države s nazivom jezika (Dudás 2023: 145–159; Henzelmann 2024: 242–243; Vujović i Henzelmann 2025: 45). Uvodna rasprava koja prethodi analizi donosi kratak osvrt na administrativni funkcionalni stil i njegove specifičnosti te na model trojezičke službene upotrebe u zakonodavno-pravnim dokumentima. Kako je pitanje službenog „prevođenja” dokumenata u BiH predmet različitih rasprava, autorica se fokusira na nekoliko odabranih dokumenata objavljenih u službenim glasilima između 2021. i 2024. godine.

Centralni dio, zapravo glavninu knjige, čini šest poglavlja u kojima se komparativno raščlanjuju verzije dokumenata na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku. Nakon kratkih uvoda o vrstama dokumenata, autorica minucioznom analizom, u koju je uključena i statistička obrada, donosi pregled razlika u verzijama dokumenata dovodeći jezičke specifičnosti u relaciju s normativnim priručnicima bosanskog, hrvatskog i srpskog. Zanimljivo je da u mnogim slučajevima autorica otkriva jezičke specifičnosti koje nisu svojstvene standardu u čijoj se verziji pojavljuju, što ukazuje na to da je ujednačavanje dokumenata daleko od dosljednog. Osim toga, različiti normativni priručnici bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika nerijetko se različito odnose prema pojedinim jezičkim pojavama tako da se u okviru jednog standarda neki likovi tretiraju i standardnim i nestandardnim, u zavisnosti od normativa, što predstavlja velik problem lektorima koji se moraju odlučiti koji će priručnik standardnog jezika slijediti. Sve to rezultira vrlo neujednačenim stanjem koje dovodi u pitanje smisao kompletnog procesa adaptacije. U analizi koju je provela Mešanović-Meša prvi put se prezentira mogućnost prevazilaženja ovoga problema stvaranjem *zajedničkog predloška* koji bi ne samo olakšao proces adaptacije nego bi ponudio i

verzije sačinjene prema standardima. U tzv. zajedničkom predlošku određene jezičke pojave bile bi neutralizirane, pisane na način prihvatljiv u sve tri norme, tako da bi se broj razlika smanjio. Pažljivom analizom autorica je izolirala brojna rješenja koja bi u pretpostavljenom predlošku u značajnoj mjeri smanjila broj razlika. Neka od njih su: pisanje datuma brojkama, bez naziva mjeseci; korištenje skraćenica za riječi *tačka/točka*, *stav/stavak* i *član/članak*; pisanje futura I tako što će se enklitika pomjeriti prema početku; likovi *izdan*, *izravan*, *ovlašten*, *iskorišten*, *zavisiti*, *osigurati/osiguravati*, *sudjelovati*, *izvještaj*, *razdoblje*, *suradnja*, *upotreba*, *isprava*, *osoba*, *fotokopija*, *razmjerno* itd. prihvaćeni su u svim standardima; lekseme *dužina* i *duljina* mogu se upotrijebiti u sve tri verzije; prijedložni izrazi *u skladu s(a)*, *na osnovi* ili *na temelju* te prijedlog *sukladno* prihvaćeni su u sve tri norme; pokretni vokal *a* može se i ne mora upotrijebiti ni u jednoj verziji itd. Dakako, postoje i određene razlike u standardima koje nije moguće neutralizirati: npr. u bosanskom i hrvatskom standardu je *duhan*, dok je u srpskom *duvan*; u bosanskom i srpskom je *akciza*, dok je u hrvatskom *trošarina* (str. 17). U studiji su pažljivo analizirane različite jezičke pojave, njihov odnos prema važećim normativima, uz navođenje sličnosti i razlika u bosanskom, hrvatskom i srpskom, tako čitalac može dobiti precizan uvid zasnovan na statističkoj obradi razlika među varijantama. Pored ortografskih, raščlanjene su tvorbene i leksičko-semantičke razlike te odnos ovih standardna prema riječima stranoga porijekla.

U zaključku knjige sumirani su najvažniji nalazi. Autorica napominje da postoje brojne nedosljednosti u ispitivanim pravnim tekstovima jer se uvijek ne slijede propisane posebnosti bosanskog, hrvatskog ili srpskog standardnog jezika. Stoga tekstovi u suštini ne odražavaju propisanu jezičku upotrebu, dok su ponekad razlike zapravo varijante koje se javljaju na standardizirani način u sva tri varijeteta (str. 152–153). Ostaje da se vidi da li će ponuđena rješenja za prevazilaženje dosadašnje uglavnom loše prakse „prevođenja” potaknuti nadležne za rješavanje ovoga problema kroz pravljenje digitalnih alata i zajedničkog predloška.

Na kraju, nema sumnje u to da službeni jezici u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji imaju zajedničku osnovu, ali neke razlike ponekad služe kao sredstvo za vještačko udaljavanje standarda iako normativi sva tri jezika nerijetko dozvoljavaju varijante koje se forsiraju kao razlike. Stoga je u budućim istraživanjima potrebno ispitati koegzistenciju triju standardnih jezika s ciljem njihovog približavanja, a ne udaljavanja. Monografija E. Mešanović-Meše je važan korak ka detaljnijem istraživanju specifičnosti bosanskog, hrvatskog i srpskog kao pravnih jezika danas. Rezultati su relevantni i pomažu nam da bolje razumijemo jezičku stvarnost u Bosni i Hercegovini. Stoga se nadamo da će ova knjiga biti široko prihvaćena u naučnoj i stručnoj javnosti.

LITERATURA

- DUDÁS, Előd. 2023. *Od povijesti jezika do jezične politike*. (Opera Slavica Budapestiensia. Linguae Slavicæ). Budapest: ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék.
- HENZELMANN, Martin. 2024. „Language in Post-Yugoslav Montenegro: An Unstable Complex of Contested Values”. *Zeitschrift für Slawistik. Journal of Slavic Studies* 69 (2): 229–255.
- MEŠANOVIŠ-MEŠA, Emira. 2019. *Jezik u bosanskohercegovačkom zakonodavstvu*. Sarajevo – Mostar: Slavistički komitet – Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke.
- OVČINA, Ismet, Mehmet KARDAŠ i Muamera SMAJIĆ. 2021. „Poljičke isprave – čuvanje, zaštita i prezentacija dokumenata iz arhiva Poljičke republike pisanih bosančicom. Poljica Documents – Protection and Presentation of Documents from the Archive of the Poljica Republic Written in Bosančica”. *BOSNIACA. Journal of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina* 26: 72–80.
- VUJOVIĆ, Novica i Martin HENZELMANN. 2025. „Jezički pejzaž u Crnoj Gori – stanje i perspektive. The Linguistic Landscape of Montenegro: State of Art and Perspectives”. *Lingua Montenegrina* 35 (1): 35–51.

Mehmed Kardaš
Martin Henzelmann